

Crkva Sv. Andrije na otoku Vrgadi. (Snimka iz g. 1930.)

svoda pako položene su tanke kamene krovne ploče u debelu žbuku, koja je samo mjestimice izmijenjena, osobito pako na glavnom pročelju, gdje su sada postavili također i novi zvonik na preslicu. Čitava je zgrada bila izvana i iznutra ožbukana sa dobrom žbukom, koja je još i dan danas mjestimice ostala u dobrome stanju.

Način gradnje, kao što i sama koncepcija približuje se sasvim udomačenom načinu gradnja, kako se to osobito lijepo ističe na našim bunjama, od kojih se nalaze u okolišnoj blizini vanredno lijepih i zanimljivih primjeraka. Razlika je ovdje samo ta, da je crkvice naslagana u dobroj i čvrstoj žbuci, ali da je inače potpuno identična sa ostalim primjerima bunja iliti čemera.

Kako nema inače nikakvih autentičnih podataka o samoj gradnji, to je veoma teško označiti barem i samo približno dobu gradnja, Ali prisposobljenjem ostalih takovih

i sličnih spomenika, moglo bi se zaključiti, da je ova crkva bila sagrađena u ono doba, kada su se ovakove i slične gradnje izvadale, a to nas upućuje u rani srednji vijek. I ne bi se pogriješilo, kada bi se uzelo, da je ova crkvice bila sagrađena, da se njome služi posada i stanovništvo nekadanje Lumbrokađe, jer samostanska crkva eremita Pavlina, izričito se spominje kao crkva Sv. Gjurđja, dočim ova crkvice od starine naziva se crkvom Sv. Andrije i koja i sada služi, dakako u izmijenjenom obliku, kao crkva seoskoga grobišta.

Kako je jur gori napomenuto, ova crkvice imade veliku sličnost u načinu gradnje, kao što i u suštini, sa onim sličnim gradnjama, koje su se izvadale u južnoj Francuskoj, a napose pako u Provenci, Languedocu i u susjednoj Auvergni, od kojih sam jedan primier iznio u svojoj radnji o bunjama, čemerima i poljanicama. **Ćiril M. Iveković.**

O CENAMA U SREDNJEVEKOVNIM SRPSKIM ZEMLJAMA

O cenama u srpskim zemljama Srednjega Veka ima dosta beležaka, ali u mnogo slučajeva cene nisu jasno i direktno naznačene.

Kao i u čitavoj Evropi, tako i u srednjevekovnim srpskim zemljama, novac i operacija novcem kao kupovnom snagom, javlja se relativno dockan. Tek od kraja XIII stoleća jače se razvio i utvrdio monetarni sistem i ekonomsko-finansiski život stavljen je na novčanu osnovu.¹⁾

¹⁾ Vrlo lep primer o trgovini između Srbije i Dubrovnika nalazi se u pismu Dubrov-

Ocenjivanje prave vrednosti pojedinih produkata i artikala onemogućavaju različne monete, koje su cirkulisale i u srpskim zemljama i na tržištima, na koja su Srbi bili upućeni u to vreme. U opticaju su bili: dubrovački i mletački dukati, dubrovački, mletački i kotorski groševi, srpski perperi, dinari i groševi, zatim aspre. Postojala je u novčanom sistemu dalje: livra zlata i srebra, funta itd. Najzad, ni kurs nije bio stalan.

čana despotu Stevanu Lazareviću od 15 juna 1417. Nije istina, pisali su Dubrovčani despo-

ne go se, s vremena na vreme, menjao, bilo zbog spekulativnih operacija, bilo zbog falsifikata.² U poznije doba novac se kovao lakši, s manje zlata ili srebra, pravio se lažan time je bila njegova vrednost ubijena. Sve to zajedno povlačilo je promenu cene i vrednosti robe.

Može se naslućivati da je bilo kupo-prodaje na početak³), a ima pomena o isplaćivanju u obrocima.⁴)

Konji u Srednjem Veku svuda, pa i kod nas, bili su omiljeni i jako cenjeni. Na vladarskim i crkvenim imanjima bilo je uvek velikih ergela konja. U veku viteštva, lova, i boja nije se mogao zamisliti vlastelin bez konja. U to doba konja jaši i vlastelin i vojnik i vladar, pa i episkop. Rat je zahtevao takode dobru konjicu. Saobraćajne prilike bile su takve, da je narod bio upućen na konja kao najizdržljivije, najpoгодnije i jedino tovarno i podvozno sredstvo.

Naročito se jako cenio vranac. Brskovski i nevesinjski konji imali su dobru prođu na dubrovačkoj pijaci.⁵) Oko 1280 godine kupio je neki Dubrovčanin konja za 15 lakata nekakve materije.⁶) God. 1297 platila je du-

tu, da su ranije Dubrovčani iznosili samo kože, vosak i sir, a da sada nose srebro i zlato. Istina, i pre i sad, na male trgovce nosi se i prodaje svila i mrčarija, a na »slavnim i velikim trgovcima«, kao u Novom Brdu i drugim velikim mestima, a naročito u »slavnom i mnogopočetnom dvoru« despotovom, prodaju se »mnogocenne velike čiste svite, aksamati, panduri, hamuhe, hazdeji, čisti svileni postavci, velikočiste postave i biser«. Na takvim trgovcima ne može se plaćati kožom, voskom i sirom, nego srebrom, zlatom i dragim kamenjem. Isp. Љуб. Стојановић, Старе српске повеље и писма, 1929, I, 220.

² O vrednosti mletačkog zlatnog dukata u XIII stoljeću, isp. Јиречек, Историја Срба III, 237. God. 1320 tražio je kralj Milutin od Dubrovčana svetodimitarski dohodak, pa im piše: »... дайте ми добре динаре, а немоите эле динаре дават, јер ми элем динарем не хте Грци, где их давамо на које годе потребе, а они их не узме«. Стојановић, Повеље и писма I, 39.

³ O isplaćivanju »всех у дукатех готовех« i »за готове динаре« v.: Стојановић, op. cit. 89 i Љуб. Стојановић, Стари српски записи и натписи IV, br. 6112.

⁴ 10 febr. 1408 braća Milišići obavezala su se da plate dubrovačkom krojaču Ivanu Gojiću 40 perpera u osam godišnjih rata. Јиречек III, 160.

⁵ Ibid. 179.

⁶ K. Jireček, Die Handelsstrassen und Bergwerken von Serbien und Bosnien während des Mittelalters, Prag, 1916, 60.

brovačka opština konja 16 perpera.⁷) Velika je cena koja se platila u Dubrovniku 1284. Tada je kupljen konj za bosanskog bana za 300 perpera.⁸)

U Dubrovniku u XIV stoleću cena konja kretala se između 12 i 18 perpera,⁹) a u Srbiji sredinom XIV stoleća dobar ždrebac cenio se 12—13 perpera.¹⁰) Malo lošiji i mlađi ždrepci cenili su se 5 perpera.¹¹) Godine 1372 kupljena je u Dubrovniku za konja robinja.¹²)

Rogate marve, volova i krava, bilo je vrlo mnogo i ona je činila važan kapital u Srbiji. Zemljoradnička zemlja, Srbija je već i zbog obrađivanja zemlje gajila stoku. Masa kazni u staroj srpskoj državi izricana je u stoci. Ogromna količina sirove, neprerađene, volovske kože izvozila se iz Srbije. Pa, ipak, o ceni volova i krava ima vrlo malo beležaka. Jedne noći 1348 razbojnici iz Popova ukrali su iz Brčata devet krava i malo sitne stoke. Jedan lopov bio je uhvaćen i dubrovački sud procenio je da lopov za ukradenu stoku treba da plati 298 perpera.¹³) Pred kraj XIV stoleća prodata je u Dubrovniku krava za mač i izvesnu sumu groševa.¹⁴) Jedna mađarica kupljena je (1378) za 5 perpera i 2 dinara.^{14a})

⁷ Др. Грегор Чремошник, Историски споменици дубровачког архива (серија III св. I) Београд, 1932, 169.

⁸ Ibid. 118, 121.

⁹ Јиречек III, 235. O novcima i njihovoj vrednosti najprilicnija obaveštenja pruža Јиречек III, 236—43.

¹⁰ Dušanova Svetoarhandelovska povelja predviđa: »И када приходи митрополит на празник (8 нов.) да се дарује дванаест перпер воља ждребац.« — Стојан Новаковић, Законски споменици српских држава средњег века, 1912, 697 br. CLXII. Pastiri na imanju Sv. Arhanela дају, pored ostalog, »ков, воља тридесети перпер«. Ibid. 700-I br. CCII. Ali mi izgleda da je verovatnije trinaest perpera.

¹¹ »А кобиле да пасу власи Добрушинци, а да им се даје белег на Митров дан на два ждребица, воља десет перпер« (Новаковић, Законски споменици 699 br. CLXXX.) Treba otkloniti Mijatovićevo mišljenje (Гласник XXXVII, 1873, 212), da je najniža cena konja ona s kojom se srećemo u doba kralja Milutina: konj 30, a kobila 20 perpera. Pre svega mi imamo, kao što se vidi, druge cene, a zatim, cenu za konja Mirklošić je pogrešno pročitao (Monumenta Serbica, 1858, 61) i Novaković je pročitao (Законски споменици 395): 10 perpera. Jedan put je jedan konj založen za 7 perpera i 6 dinara (Стојановић, Повеље и писма I, 547).

¹² Јиречек III, 234.

¹³ Ibid. IV, 47.

Silna stada ovaca pasla su na vladarskim i manastirskim planinama. Ali o ceni ovaca nema jasnih podataka. Samo po jednoj vesti može se naslućivati da je ovan vredio jednu perperu (god. 1355).¹⁶⁾ O ceni svinja nema podataka. God 1379 svinja i tri praseta vredeli su 3½ dukata.^{15a)} Kilo-gram mesa čini se da je u vreme cara Dušana stajao 2 dinara. Naime, u 63 čl. Dušanova Zakonika predviđa se: da se žito, vino i meso prodaju čefalijama po gradovima za dinar, ako se drugima daje za dva.¹⁶⁾

U Srednjem Veku lov je bio najomiljenija zabava za vladara i vlastelu, a uz to i vrlo važna privredna grana. Za lov upotrebljavane su naročito izučene tice-lovice, kračujci i sokolovi. Iz savremenih beležaka vidi se da su kračujci i sokolovi prodavani po 1 do 2½ zlatnika.¹⁷⁾ God. 1280 kupljena su u Kotoru tri sokola za 10 perpera i 4 dinara.¹⁸⁾

U Srbiji Srednjega Veka mnogo se trošila so. Ona se upotrebljava i za ljudsku i za stočnu hranu. Dubrovčani su vazda budnim okom pratili da se na so, krenutu sa njihovih solila, plati dužna carina. Kod nas ima malo podataka za cenu soli. Izgleda da je jedan kabao soli stajao pola perpera.¹⁹⁾ Pred kraj XIII stoleća kentenar apuljske soli plaćao se 55 perpera, a kentenar po meri u Sv. Srđu 17 perpera.²⁰⁾ Sredinom XIV stoleća kentar soli po meri u Valoni bio je 8 du-

kata, a po zadarskoj meri 9—10 dukata.²¹⁾ God. 1406 dubrovački kentar soli prodavan je po 44 perpera, a drevski kentar stajao je 66 perpera, odnosno 23 dukata.²²⁾

Po Dušanovom Zakoniku kabao žita cenio se 2 perpera.²³⁾ Pred kraj XIV. stoleća prodao je vlastelin Sanko, sin župana Miltena Draživojevića, tovar žita za deset perpera.²⁴⁾ Cena žita u Srbiji u XIV stoleću kretala se od 7½ do 18 perpera, ili ¾ do 1½ dukata, a u XV stoleću dubrovačka opština plaćala je star žita 20 dinara.²⁵⁾ God. 1359 Dubrovčani su plaćali za star apuljskog žita 1 dukat.^{25a)}

Vino se trošilo u velikoj količini. U Dubrovniku u XIII. i XIV. s. moglo se dobiti za 1 perperu 3—6 vedra vina.^{25b)}

Nema mnogo pomena o cenama tkanina i nakita. A Srednji Vek voleo je i cenio je raskoš. Nikad i nigde ne dodiruju se i ne žive naporedo dve krajnosti: asketizam, skrušenost, mučenje tela i raskoš i sjaj. Na eksterier se trošilo, i materija je bila vrlo skupa. Često je Dubrovačka Republika davala na poklon fina sukna susednim vladarima, pa i Baoši i Tvrtku.²⁶⁾ Tvrtko je jednom imao da plati za svitu 500 perpera.²⁷⁾ Po sebi se razume da je bilo i jevtine materije i sukna koji je stajao samo 8 perpera.²⁸⁾

Svila se mnogo trošila u Srednjem Veku svuda. U Srbiji u XIV stoleću hiljadu svilenih čaura vredelo je jedan perper.²⁹⁾

Pojas je smatran kao neophodan ukras. Pojaseva je bilo vrlo skupih i skupom materijom dâvimo izrađenih. God. 1313 prodat je pojas Mužbrata Slavomirovića, kneza u Popovu, ispletan od srebrne žice, s pozlaćenim pločicama, za 113 perpera, a zlatan pojas poznate dubrovačke porodice Bunića

¹⁴ Ibid. IV, 47. God. 1289 cenjena je krava 3 perpera (Чремошник, op. cit. 134) a 1375 krava s teletom 9 perpera (Др Јорјо Тадић, Писма и упуства дубровачке републике (Извори за историју Јужних Словена серија III XXXI, 4, 2).

^{14a} Тадић, op. cit. XXXI n. 2.

¹⁵ U potvrdi Dušanove hrisovulje manastiru sv. Nikole u Dobrušti: »Kто ли начне силом пасти, да плати господину настојаштему пет сат перпер, или пет сат овнов« (Новаковић, Законски споменици 720 br. XII.) Onome ko bi pasao stado na hilandarskom zemljištu čefalija je imao prava da uzme 300 ovnova (Ibid. 430 br. II), a za porašu određena je Arhandelovskom i Htetovskom hrisovuljom kazna od 300 perpera (Ibid. 694 br. CXXXIX, 660 br. XXX).

^{15a} Тадић, op. cit. XXXI. n. 2.

¹⁶ Стојан Новаковић, Законик Стефана Душана, 2 1898. 184.

¹⁷ Јиречек IV, 50 n. 3.

¹⁸ Чремошник, Историски споменици 33.

¹⁹ Car Uroš, potvrđujući Preljubovoj udovici Irini i njenom sinu baštinu, napominje: »... да им се дава на свако годиште по пет сат перпер бенетачких, воле тисушту кабал соли« (Новаковић, Законски споменици 313.)

²⁰ Чремошник, op. cit. 107, 170. O cenama soli u 13 i 14 v. u Evropi V.: Мијатовић, Гласник XXXVIII, 1873, 93-5.

²¹ Д-р Јорјо Тадић, Писма и упуства Дубровачке републике 145, 154-5.

²² Стојановић, Повеље и писма II, 270.

²³ Новаковић, Законик čl. 63, str. 184.

²⁴ Стојановић, Повеље и писма II, 104; dubrovački star žita 15 groša (Тадић, Писма и упуства 16).

²⁵ Мијатовић, Студије за историју српске трговине XIII i XIV века (Гласник XXXVII, 230-I.)

^{25a} Тадић, Писма и упуства 15.

^{25b} Dr Gregor Čremošnik, Vinogradarstvo i vino (Glasnik zemaljskog muzeja XLV, 27-8). Та је цена, углавном, била и у последњој четврти 14 v. — Тадић, Писма и упуства I, XXXVI.

²⁶ Гласник XXXVIII, 101. O cenama u Evropi upog.: 103-4.

²⁷ Стојановић, Повеље и писма II, 75.

²⁸ Чремошник, Историски споменици 164.

²⁹ »А у Долњем Пилоте да дају цркви сви-де сто тисућ, воља сто перпер« (Новаковић, Законски споменици 692 br. XCII.)

procenjen je bio (1376) 425 dukata.³⁰) Ali, naravno, bilo je i jeftinijih pojaseva (koji su stajali 10 perpera.³¹)

Kadifa i krzno od hermelina bili su znak bogastva i luksuza. Dubrovačko veće rešilo je (1446) da poruči u Mlecima za Jelenu, nevestu despota Lazara Đ. Brankovića 20 lakata crvene kadife i hermelinskih koža u vrednosti od 300 dukata.³²) Zečje kože bile su jeftine. Pred kraj XIII stoleća jedna zečja koža stajala je 7½ groša.³³) Sredinom XV stoleća komad svite plaćao se 15 dukata.³⁴) Koliko se pazilo na lepo, raskošno i sjajno odelo, najbolji je dokaz što je herceg Hrvoje Vukčić, polazeći na ugarski dvor, pozajmio od svoje žene 6000 dukata, da bi se mogao samo što bolje i sjajnije obući.³⁵)

Ima nešto podataka o ceni oružja i vojničke spreme. Marko, agent kneza Nelipića, po dozvoli Mletačke Republike, izveo je iz Mletaka za 300 dukata ove stvari: 33 oklopa za prsa, 12 ovratnika, 12 pari gvozdjenih narukvica, 5 pari lukova za strele, 7 tuceta kopljenih bodila, 8 mačeva i 13 mašina za bacanje kamena pri opsadi.³⁶) 9 februara rešilo je dubrovačko Veliko Veće da pošalje Stevanu Musiću »unum par armorum pro sua persona« u vrednosti oko 50 dukata.³⁷)

Ulje se donosilo iz Dubrovnika do duboko u unutrašnjost Srbije. Godine 1441 žalili su se neki dubrovački trgovci da im je opljačkana bačva ulja koja vredi 140 perpera.³⁸)

Ima dva-tri pomena pošto su zakupnici, većinom Dubrovčani, uzimali od srpskih vladara carine. Carina na so u Dubrovniku bila je 1341 god. 450 perpera godišnje, a dvadeset godina docnije bila je tačno dvostruka.³⁹) Oko 1380 Dubrovčani su želeli da uzmu pod zakup kotorsku carinu za tri godine. Obaveza je bila da vlasi kralja Tvrtka izvezu godišnje najmanje 10.000 tovara soli, a zakupnici da plaćaju 500 perpera godišnje.⁴⁰) Godine 1389 zakupili su neki Dubrovčani od Tvrtka srebrničku carinu za 425 litara fina srebra godišnje.⁴¹) Rudničku cari-

nu dao je despot Stevan Lazarević Dubrovčanima za 600 litara srebra.⁴²) God. 1416 skadarska gradska blagajna primila je blizu 4000 perpera godišnje za ribolov i od carine na ribu.⁴³) Sandalj Hranić dobijao je za drevsku carinu 600 dukata,⁴⁴) a toliko isto tražio je i za solila u Kotoru.⁴⁵)

Ima više beležaka o ceni zemlje. Po prepisu iz XIV stoleća Sava Nemanjić platio je za selište, koje je hteo da zasadi vinogradom, 300 perpera.⁴⁶) Mesto zvano Skorpija, Sava je kupio od svetogorskog prota i sabora za 600 velikih perpera, a car Dušan platio je (1347) za mesto zvano Livada i crkvu sv. Nikole Paleokometicu 1660 zlatnica.⁴⁷) U popisu imanja manastira Htetova ima nekoliko podataka o ceni njiva. Tako je zabeleženo da su njive kupovane za: kobilu (20 perpera), konja (10 perpera); vola i 5 parpera; svinju, pola meha sira i ovna; 80 perpera i 9 runa vune, a jednom za 20 kabala žita, ali se izrično pominje da je to bilo »u gladno vreme«,⁴⁸) te u tome i treba gledati uzrok niskoj ceni. Pred kraj XIV s. plaćane su gradine 2—5 mletačkih perpera.⁴⁹) God. 1411 kupljen je vinograd za šest litara srebra,⁵⁰) a 1455 jedan vinograd od pet motika plaćen je 135 aspri.⁵¹) Kralj Stevan Dečanski kupio je planinu Ujezdnu, darovanu Dečanima, za sto ovaca s jaganjcima.⁵²) God. 1421 nudili su Dubrovčani Sandalju za polovinu grada Sokola »koji na onom kamene bez župe malo je vredan«, 3000 perpera.⁵³) Preko Sandalja nudili su Dubrovčani vojvodi Radoslavu za polovinu Konavala 8000 dukata, palatu u Dubrovniku i baštinu od 3000 perpera u dubrovačkoj župi i 500 perpera godišnje, a Sandalju 2000 dukata provizije.⁵⁴) Za polovinu Konavala platili su Dubrovčani Sandalju 30.000 perpera, dali neke baštine u dubrovačkoj župi, palatu u Dubrovniku i

Београд, 1926, 179. Litra fina srebra stajala je 8 dukata (Гласник XXXVII, 246).

⁴² Стојановић, Повеље и писма I, 231.

⁴³ Лиречек III, 179.

⁴⁴ Стојановић, Повеље и писма II, 332.

⁴⁵ Ibid. 330.

⁴⁶ Владимир Ђоровић, Списи Св. Саве, 1928, 193.

⁴⁷ Новаковић, Законски споменици 416—7 br. I i II.

⁴⁸ Споменик III, 1891, 37—9.

⁴⁹ Новаковић, Законски споменици 766 br. III—IV, XI.

⁵⁰ Љуб. Стојановић, Стари српски записи и натписи IV, 1923, 6112.

⁵¹ Ibid. br. 6144.

⁵² Новаковић, Законски споменици 647 br. IV.

⁵³ Стојановић, Повеље и писма I, 320.

⁵⁴ Ibid. 319.

³⁰ Лиречек III, 289.

³¹ Чремошник, Историски споменици 155.

³² Лиречек III, 288. Не зна се колико је требало коџа. Папа Климент VI употребио је за своју тоалету 1080 hermelinskih коџа (G. Mollat, Les papes d'Avignon⁶ Paris, 1930, 350.)

³³ Чремошник, Историски споменици 131.

³⁴ Споменик XI, 1892, 87.

³⁵ Стојановић, Повеље и писма II, 550.

³⁶ Симе Лјубић, Listine II, 42.

³⁷ Лиречек IV, 156 n. 5.

³⁸ Ibid. 172.

³⁹ Ibid. III, 255—6.

⁴⁰ Стојановић, Повеље и писма I, 643.

⁴¹ Ал. В. Соловјев, Одабрани споменици.

500 perpera godišnje. Dubrovčani, istina, kažu da to nisu platili zato što to zbilja toliko vredi, »koliko za veliku ljubov«. ⁵⁵ Baštine koje su Dubrovčani dali Sandalju u dubrovačkoj župi vredele su 3000 perpera. ⁵⁶ Sačuvano je i nekoliko podataka o cenama objekata. God. 1300 kupio je kralj Milutin u Skoplju jednu kuću za 10, o drugu za 20 perpera. ⁵⁷ Jedna kuća u Prizrenu prodana je za 8 litara srebra. ⁵⁸ U prvoj četvrti XV s. kupio je despot Stevan kuću za pet litara srebra. ⁵⁹ Pred kraj XIV s. kupljena je jedna vodenica za 20, a druga za 30 mletačkih perpera. ⁶⁰ Za dug od 4000 dukata, koje je herceg Hrvoje pozajmio od svoje žene, dao je Hrvoje ženi svoje kuće u Dubrovniku »sa vsem onem što k tem kućam rečenem pristoi«. ⁶¹

Osobito mnogo materijala za cenu vinograda iz poslednje četvrti XIII i prve četvrti XIV veka u Dubrovačkoj župi, Rijeci, Lopudu i dr. prikupio je Dr Gregor Čremošnik. ^{61a} Jedna zlatica vinograda (oko 1600 m²) stajala je 20 do 98 perpera.

Ima pomena o kiriji ili zakupnini. Oni koji napasaju svoja stada na planinama manastira Dečana plaćaju od stada »2 ovna, i dva jagnjeta i sir i dinar«. ⁶² U XIII v. u Dubrovniku zakupnina se plaćala novcem. »Ali pored nje, bilo je različitih poklona: kolača i živine o mesojedjama, kod crkava par voštanih sveća, funta čista voska, ili unca tamjana.« ⁶³ Godišnji zakup za vinograd na ostrvu Šipanju bio je obično 4 perpera. ^{63a} God. 1378 drvena kuća u Dubrovniku »in Corodigna uliça« plaćena je 40½ perpera. ^{63b} Oko 1330 u Kotoru zakupnik imanja na crkvenim dobrima plaćao je crkvi 10—20 groša, »kašto s malom merom žita«. ⁶⁴ U Grbaljskoj župi u XV v. plaćala se za godišnji zakup »izvesna mera dobrog

i čistog žita i godišnji poklon, na pr., jedno jare o Božiću«. ⁶⁵ Za tri adrfata (pravo na ishranu) platio je kralj Milutin 1800 perpera, ⁶⁶ što znači da se računalo godišnje po 600 perpera za hranu jednoga lica.

Poslednjeg dana avgusta 1403 odlučila je dubrovačka opština da se isplati 30 perpera kirije za kuću u kojoj stanuje već godinu dana Stevan Musić s majkom. ⁶⁷ Ima vrlo mnogo podataka iz sredine XV s. iz kojih se vidi koliko su plaćali dubrovački zlatari za svoje dućane. Cene su bile određene prema ulicama. U življim, važnijim i bliže centru ulicama kirije su, po sebi se razume, bile veće. Cene su se kretale od 7 perpera pa do 20. Jednom je plaćeno 26, jednom 35, a jednom čak 61 perper. ⁶⁸ Podatke o kiriji u Dubrovniku s kraja XIII s. možemo saznati iz »Liber de introitibus stacionum et territoriorum communis«. ^{68a} Cena se kretala od 4 perpera pa do 30 perpera.

God. 1278 bila je kirija za tovarnog konja od Dubrovnika do Brskova 28 groša. ⁶⁹ Osam godina docnije za isti taj put plaćalo se za četiri konja 9 perpera. ⁷⁰ Za poslužu volom za oranje bila je kirija 15 kabala dobrog i čistog žita. ⁷¹ Mesečna kirija za brod bila je 3 perpera i 5 groša. ⁷² Za navodnjavanje njive vodom, koja je izvirala na imanju Sv. Đorđa Gorga na Seravi u Skoplju, plaćalo se od pluga kabao (verovatno žita), a za navodnjavanje bašte 2 dinara. ⁷³

Podaci o ceni roblja ⁷⁴ i knjiga ⁷⁵ prikupljeni su i posebno objavljeni.

Sačuvano je nešto beležaka o plati i veličini plate. Zbog oskudice u novcu, plata je često bila u naturi. Pastiri, na primer, na velikim crkvenim vlastelinstvima dobi-

⁵⁵ Ibid. 317.

⁵⁶ Ibid. 295, 299, 307, 311.

⁵⁷ Новаковић, Законски споменици 611 br. XVI.

⁵⁸ Соловјев, op. cit. 148.

⁵⁹ Стојановић, Повеље и писма II, 221.

⁶⁰ Новаковић, Законски споменици 766 br. V i VI.

⁶¹ Стојановић, Повеље и писма I, 550.

^{61a} Vinogradarstvo i vino u Dalmaciji srednjega veka (Glasnik zem. muzeja XLV, 1933), 16—19.

⁶² Новаковић, Законски споменици 647 br. VI. Po starim turskim zakonima u stado računalo se 300 ovaca (Новаковић, Законик 265).

⁶³ Јиречек III, 198.

^{63a} Чremoшник, Vinogradarstvo 19.

^{63b} Тодић, Писма и упуства I, XXIX n. 1.

⁶⁴ Јиречек III, 197.

⁶⁵ Ibid. 197—8.

⁶⁶ Новаковић, Законски споменици 485 br. III.

⁶⁷ Јиречек IV, 156 n. 5.

⁶⁸ Vid Vuletić Vukasović, Imena i prezimena zlatara u Dubrovniku u XV v. (Rešetarov Zbornik, 69—70).

^{68a} Д-р Грегор Чremoшник, Дубровачки »Liber de introitibus stacionum et territoriorum communis«, Гласник зем. музеја XLVI, 1934, 48—63.

⁶⁹ Јиречек III, 224.

⁷⁰ Чremoшник, Истриски споменици 156.

⁷¹ Јиречек III, 183—4.

⁷² Чremoшник, op. cit. 51.

⁷³ Новаковић, Законски споменици 618 br. LIV.

⁷⁴ Миодраг Ал. Пурковић, Робље и трговина робљем у средњовековним српским земљама, Гласник проф. друштва XIII, 1932, 38—9.

⁷⁵ Ст. Станојевић, Књиге у старим српским записима (Летопис Матице Српске 233, 1905, 88—91).

jali su platu u stoci, t. zv. »beleg«. Čobani manastira Dečana dobijali su svake godine o Đurgjev damu od sto ovaca ovcu s jag-njetom, pored mesečne plate »mesečina«.76 Pastiri koji su pasli kobile nisu dobijali »beleg«, nego samo platu. Brođani, čobani na imanju Sv. Arhandela kod Prizrena, imali su takođe mesečnu platu i nije im se uzimala travnina (taksa za upotrebu planinskih pašnjaka). Vlasi Dobrušinci, koji su pasli svetoarhandelovske kobile, dobijali su mesečnu platu, a o Mitrov danu po dva ždrepa ili deset perpera i par odela (gunjac i čakšire).77

Plata posluge nije bila baš mnogo velika, ali je bilo obavezno dati posluži hranu, odelo i obuću. Dubrovačka vlastela davala je svojim sluškinjama i miraz.78 Šegrt kad izuči kod gazde zanat, dobijao je od gazde sav alat.79

Dubrovački »comes mercatorum« u Srbiji imao je 400 perpera godišnje.80 Imamo jedan podatak i o honoraru logotetu i pisaru. Kad car nekom zapiše baštinu, plaća se logotetu 30 perpera od svakog sela, a dijaku »za pisanije« 6 perpera.81 Veliki broj beležaka o plati dubrovačkih kancelara posebno je prikupljen.82 Neki Pobrat glasonoša do-bijao je: odelo, hranu, 4 perpera i konja »pro sua equitacione«.83 Dva trubača do-bila su od despota Stevana čohe u vrednosti od 60 perpera.84 Najmljenom vojniku Dubrovčani su plaćali 5 perpera.85 Ima jedan podatak koji se odnosi na plaćanje rana. Braća Milšići iz župe Vrm pod Klobukom, obavezala se da plate nekom du-brovačkom krojaču zbog rana i pohare 40 perpera i još doživotno da mu daju svake godine dve krave, jagnje, tovar brašna i »dve dobre kokoši«.86

Ima nekoliko vesti o tome koliko su le-kari naplaćivali svojim pacijentima. Izvesni magister Ostezanije pogodio se (1305) da izleči za 30 perpera nekog Bosanca od fistule na kolenu.87 Drugi magister za tu istu bolest tražio je jednom Korčulaninu u pola manje.88) Neki magister Vartolomej tra-

žio je jednom Kotoraninu 30 perpera da mu za tri meseca izleči desnu ruku.89 Drugi jedan magister bio je mnogo jevtiniji. On je imao u roku od četiri meseca da izleči svoga pacijenta rana koje je imao na nozi i cevanci i to samo za 10 perpera.90 Jedan se lekar obavezao da za 20 perpera izleči bolesnika od kamena. Izvesni Oborko sklo-pio je (1382) u Dubrovniku ugovor s Vla-hom Popovićem, da operiše Vlaha od kile za 60 perpera. Ugovor je predviđjao da niko od pacijentove rodbine ne učini ništa »ope-ratoru«, ako bi pacijent podlegao. Ali obe strane odustale su od ugovora.91 Magister Danilo de Pasinis, dubrovački gradski lekar, dobio je (u oktobru 1408) odsustvo, da dođe despotu Stevanu. On je imao, po ugovoru, da prima mesečno 80 zlatnih dukata, ili 11 funti »boni argenti mercadenteschi«.92 Vrlo veliku platu imao je magister Hristifor, otac poznatog dubrovačkog kancelara Ru-ska. On je (1385) imao 700 perpera plate i stan.93

Ima nekoliko beležaka o tome koliko se plaćalo zanatlijama »za ruke«, kako se to obično kaže. God. 1281, starac David, sin kneza Vukana Nemanjića, sklopio je ugo-vor s jednim majstorom, da mu ovaj sazida crkvu u Brodarevu, u Ljubovičkoj župi za 150 perpera.94 God. 1313 pogodio je Tripe Buća u Dubrovniku jednog Mlečanina zla-tara, da radi kralju Milutinu. Zlatar je imao da radi savesno, a kralj da mu plaća go-dišnje osam libri mletačkih groševa i pri-stojnu hranu, ali je ugovor raskinut.95 God. 1324 obavezao se Mihailo iz Bolonje, sli-klar, da izmala za 60 perpera crkvu Sv. Ste-fana u Dubrovniku sa trideset ifigura« de talibus coloribus«.96 Vlastelin Obrad Voi-hnić pogodio je za zidanje crkve u Trebinju majstora za 40 perpera godišnje, pored hrane i putnog troška, a jednom Zadrani-nu pogodio se da plaća 45 perpera godišnje.97 Gospodja Jela Sandaljevica platila je maj-storima za rad 30 dukata.98 Za zidanje kuće plaćalo se prema veličini. Za Dubrovnik ima podataka da se plaćalo 42 perpera, a i 100 perpera.99 Za bušenje bunara plaćeno je 65 perpera.100 **Miodrag Al. Purković.**

76 Новаковић, Законски споменици 650-1. br. XXXV.

77 Ibid. 699 br. CLXXX.

78 Јиречек III, 177—8.

79 Ibid. 202.

80 Ibid. 213.

81 Новаковић, Законик čl. 134, str. 226.

82 Ст. Станојевић, Студије о српској ди-пломатици, Глас CVI, 1923, 53 n. 3.

83 Јиречек III, 131 n. 1.

84 Ibid. IV, 57—8.

85 Стојановић, Повеље и писма II, 487.

86 Јиречек III, 160.

87 Dr. Gregor Čremošnik, Nekoliko ljekar-skih ugovora iz Dubrovnika, Rešetarov Zbor-nik, 1931, 43.

88 Ibid. 44.

89 Ibidem.

90 Ibid. 44—5.

91 Јиречек IV, 79.

92 Ibid. 80.

93 Ст. Станојевић, Студије о српској ди-пломатици, Глас CVI, 59 n. 2.

94 Чremošник, Историски споменици 65.

95 Јиречек IV, 72.

96 Ibid. III, 263 n. 2.

97 Ibid. 264.

98 Стојановић, Повеље и писма II, 396.

99 Тадић, Писма и упуства XX n. 3, 175.

100 Ibid. XX n. 3.